

№ 27 (764)
Кастрычнік 2019 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Уражанні: пра конкурс «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры» – стар. 2**
- ☞ **Памяць: знішчэнне Дварэцкага гета – стар. 3**
- ☞ **Раённы конкурс: моладзь славіць радзіму – стар. 6**

Аббіваанне ільну пранікам перад апрацоўкай на церніцы. Фота Ю. Абрэмскага. 1934–1937 гг.

Па слядах багоў

Пад кронаю ліпы, з чырванню дуба

24 верасня ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры» адбылася імпрэза, прысвечаная выданню кнігі «Па слядах багоў: нарысы беларускай міфалогіі» Дзмітрыя Скварчэўскага, кандыдата гістарычных навук, даследчыка міфалогіі і традыцыйнай беларускай культуры, дацэнта кафедры гісторыі Беларусі старажытнага часу і сярэдніх вякоў гістарычнага факультэта БДУ.

Малады навукоўца з'яўляецца аўтарам канцэпцыі стварэння «Музея міфаў» у Бярэзінскім біясферным запаведніку, а таксама канцэпцыі выстаўкі гіганцкіх пясчаных скульптураў «Багі і духі Беларусі». Стваральнік адукацыйнага анлайн-курса «Багі,

духі, героі: персанажны код беларускай міфалогіі».

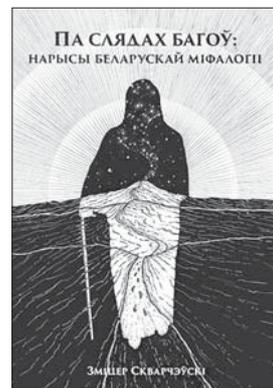
Гэта першая кніга даследчыка, прысвечаная міфалогіі і рэлігійнай традыцыі продкаў беларусаў. На старонках кнігі аўтар выкладае новы падыход да рэканструкцыі круга багоў, якія шанаваліся продкамі беларусаў. У кнізе разглядаюцца дыскусійныя пытанні існавання пантэона, імёнаў, атрыбутаў і характарыстык багоў. На падставе фальклорных, гістарычных і шэрагу іншых крыніцаў вылучаюцца вобразы тутэйшых багоў, якія адпавядаюць старажытным індаеўрапейскім і з'яўляюцца іх працягам у беларускай фальклорна-міфалагічнай традыцыі.

Прэзентацыя кнігі суправоджалася традыцыйнай беларускай музыкай у жывым выкананні.

Віленскі майстар мастацкай краязнаўчай фатаграфіі, «бацька польскай фатаграфіі», этнограф, фалькларыст – гэта пра Яна Булгака. Але ўсё ж яго творчасць лічыцца часткай супольнай культурнай спадчыны трох краінаў – Беларусі, Літвы і Польшчы. Нарadzіўся

творца ў маёнтку непадалёк вёскі Асташын на Навагрудчыне 6 кастрычніка 1876 года. У 1897-м у Вільні скончыў класічную гімназію, паступіў на факультэт філасофіі Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве, але з-за недахопу сродкаў праз два гады мусіў пакінуць

вучобу. Да 1912 года жывіў у вёсцы Пярэсека Мінскага павета, дзе знаходзіўся маёнтак, які атрымаў у спадчыну ад маці. У жніўні 1901 года ажаніўся з Ганнай Хаціскай. Праз пяць гадоў нарадзіўся яго адзіны сын Януш. Бадай што застаўся бён у шэрагу тысячаў абывацеляў, «звычайных насельнікаў краю», калі б не выпадак. Жонцы падаравалі просечны фотаапарат. І ў 1905 годзе Я. Булгак зрабіў першыя свае фотаздымкі. Напачатку парадзілі дапамагаў навагрудскі фатаграф Баляслаў Ігнаці Дамейка. А ў 1908 годзе стварыў сваю фоталабараторыю ў сядзібе Пярэсецы. У той жа год дэбютаваў і атрымаў галоўную ўзнагароду на фотаконкурсе рэдакцыі «Ілюстраванага жыцця» (штотыднёвы дадатак да «Літоўскага кур'ера»). І далей яго жыццё было звязанае з фатаграфіяй.

Паводле інфармацыі арганізатару

Памятны знак адкрыў Валерый Калясінікі

(Заканчэнне на стар. 5)

Шаноўныя чытачы! Рэдкалегія газеты вымушаная вас паінфармаваць, што падпіска на кастрычнік, у параўнанні з чэрвенем, нягледзячы на прынятыя меры скарацілася. І менавіта ад вас і вашых сяброў залежыць лёс газеты. Застанемся разам? Падпіска працягваецца да 25-га чысла кожнага месяца.

Конкурс бібліятэк: уражанні ўдзельнікаў

У Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі сёлета 27-ы раз падводзілі вынікі конкурсу «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры», які ладзяць Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Беларускае фонд культуры Астравецкага раённага бібліятэка актыўна прымае ўдзел ў гэтым спаборніцтве. Перамога ў 2014 годзе была нечаканай і высокай – трэцяе месца ў намінацыі «Навацыі ў галіне бібліятэчнай справы». І як жа прыемна было даведацца аб выніках сёлеташняга конкурсу – у намінацыі «За пошукавую і даследчую працу» наша бібліятэка зноў атрымала трэцюю прэмію.

Да гэтай перамогі супрацоўнікі аддзела бібліятэчнага маркетынгу ішлі шмат гадоў: рабілі экспедыцыі, занатоўвалі ўспаміны старых жыхароў раёна, збіралі этнаграфічны матэрыял. У выніку склалася краязнаўчая база, дзе захоўваюцца легенды і паданні Астравецкага краю, летапісы вёсак, даведкі пра знакамітых людзей раёна, гісторыка-культурныя каштоўнасці і іншая краязнаўчая інфармацыя. Дарэчы, пазнаёміцца з ёю можна на сайце раённай бібліятэкі.

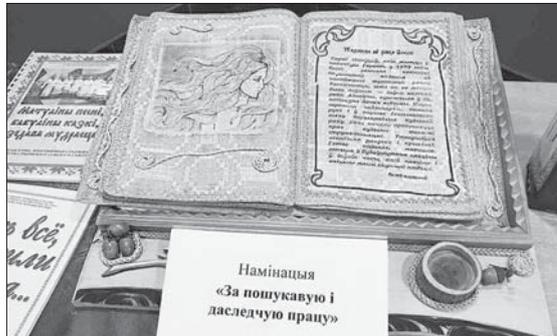
Стварэнню такой фундаментальнай краязнаўчай базы дапамагла сама Астравеччына – менавіта яна стала галоўнай тэмай конкурснай працы. Дзякуючы самаму маштабнаму праекту ў краіне – будаўніцтву АЭС – Астравецкі раён імкнуўся ператварыцца з сельскагаспадарчага ў прамысловы цэнтр з сучаснымі горадамі энергетыкаў і багатай сацыяльна-культурнай інфраструктурай. Аблічча горада мяняецца не толькі будаўнічымі аб'ектамі, але і колькасцю насельніцтва. Пры запуску першай атамнай электрастанцыі плануецца, што насельніцтва горада стане амаль у тры разы большым. Жыхарамі Астравеччыны будуць людзі розных нацыянальнасцяў, веравызнання, прафесіяў, узросту і інш. З'ядацца іх агульнымі інтарэсамі, даць пачуццё ўтульнага і гасціннага дому могуць многія фактары, у тым ліку

і прапаганда гісторыі Астравецкага краю.

Астравеччына слынная не толькі маляўнічымі краевідамі. Сярод лютэраў азебраў, квітнеючых дываноў на палетках, шчодрых ясаў сярэднявечку жылі тут працавітыя людзі, якія з пакалення ў пакаленне зберагалі свае традыцыі, фальклор і мову.

Каб мець магчымасць найбольш якасна адпавядаць запытам гасцей, прывітаць любоў да Астравецкага краю, выходзяць у насельніцтва пацудзі патрыятызму, супрацоўнікі раённай бібліятэкі на працягу апошніх трох гадоў узмацненна працавалі ў пошукавай рабоце па зборы мясцовых легендаў, паданняў, фальклору, гісторычных звестак. Гэтыя абставіны далі новы штуршок бібліятэчнаму краязнаўству, якое выходзіла грамадзяніна не на абстрактных ідэалах, а на прыкладах з жыцця бацькоў, суседзяў, на падзеях з гісторыі вёсак і пасёлкаў, дапамагае падняць нацыянальную свядомасць. Супрацоўнікі астравецкіх бібліятэк цвёрда ўпэўненыя, што прапаганда краязнаўчага матэрыялу здольна сфармаваць станоўчы імідж бібліятэк у наш высокатэхналагічны час.

Краязнаўчая дзейнасць раённай бібліятэкі разнапланавая: гэта пошук і набыццё дакументаў, іх апрацоўка, залічбоўка, размяшчэнне іх на сайце ўстаноў, вядзенне даведнага апарату. Арганізуюцца краязнаўчыя экспедыцыі, дзе занатоўваюцца

ўспаміны старажылаў вёсак, запісваюцца відэаматэрыялы мясцовага фальклору, ствараюцца відэапрэзентацыі і слайд-шоу, якія затым выкарыстоўваюцца ў масавых мерапрыемствах. Прадаўжаецца праца па залічбоўцы летапісаў вёсак.

Асновай краязнаўчай работы з'яўляецца фонд літаратуры, выдзелены ў бібліятэцы, аформленыя кніжныя выставы, маецца багатая краязнаўчая картатэка, што адлюстроўвае ў розных аспектах краязнаўчы фонд і матэрыялы з перыядычнага друку.

Краязнаўчая інфармацыя карыстаецца вялікім попытам сярод маладога пакалення. Бібліятэкары праводзяць у трох школах горада краязнаўчы ўрокі, гадзіны, мерапрыемствы па прапагандзе твораў мясцовых пісьменнікаў, абуджаючы ў чытачоў любоў да роднага краю, сваёй культуры і традыцыяў.

Многія краязнаўчыя матэрыялы знайшлі адлюстраванне ў шэрагу метадычных распрацовак, сцэнарыяў, выдавецкіх буклетаў, створаных супрацоўнікамі аддзела бібліятэчнага маркетынгу. За апошнія тры гады метадысты раённай бібліятэкі стварылі два краязнаўчыя буктэрэйлы па творчасці пісьменнікаў-землякоў А. Мальдзіса і А. Цяжкага і электронны рэсурс па творчасці мастака, ураджэнца Астравеччы-

ны А. Драбышэўскага. Усе гэтыя матэрыялы шырока выкарыстоўваюцца як дадатковыя веды аб малой радзіме настаўнікамі, экскурсаводамі, бібліятэкарамі ў сваёй прафесійнай дзейнасці.

Вялікім багаццем нашага краязнаўчага фонду лічыцца праца зямляка, супрацоўніка НАН Беларусі Ю. Унукові-

ча «Фальклорная спадчына Астравеччыны ў архіве ІМЭФ імя Кандрата Крапівы НАН Беларусі». Яна вельмі папулярная сярод бібліятэкараў, настаўнікаў гісторыі, музейных работнікаў, бо там знаходзяцца каштоўныя звесткі з фальклорных экспедыцыяў па Астравецкім раёне 1950-х гадоў.

Пад час сустрэчаў са старажыламі вёсак быў сабраны багаты матэрыял легендаў, мікратапімаў, казак, песень, паданняў, абрадаў, вершаў і інш. Дзевяць легендаў, аб'яднаных агульнай тэмай, – гідралогія Астравецкага краю – сабраныя ў кнігу «Астравеччына ў легендах». Яна падрыхтаваная ў рамках Года малой радзімы да 550-годдзя Астравы і стала цэнтральным аб'ектам матэрыялаў, дасланых на конкурс «Бібліятэка – асяродак нацыянальнай культуры». Тэкст кнігі размяшчаецца на старонках з традыцыйнага беларускага ручніка, вытканага ў сярэдзіне мінулага стагоддзя з элементамі дэкупажу.

Галіна ФРАНЦКЕВІЧ,
метадыст аддзела
бібліятэчнага маркетынгу
Астравецкага раённага бібліятэкі

Намеснік дырэктара Астравецкага бібліятэкі Н. Ачарэтава

На тым тыдні...

✓ **Беларусь першай з 24-х краінаў завяршае рэалізацыю глабальнага праекта ПРААН-ГЭФ «Узмацненне людскіх рэсурсаў, прававых сістэмаў і інстытуцыйнага патэнцыялу для рэалізацыі Нагойскага пратакола».** Ён выконваўся ў 2018 – 2019 гг. Інстытутам генетыкі і цыталогіі НАН Беларусі метадам нацыянальнага выканання. Асноўнаю мэтаю была распрацоўка нацыянальнай сістэмы доступу да генетычных рэсурсаў для прытрымання Нагойскага пратакола рэгуляванню доступу да генетычных рэсурсаў і сумеснага выкарыстання на справядлівай і роўнай аснове выгодаў ад іх прымянення да Канвенцыі аб біялагічнай разнастайнасці. Адзін з кампанентаў праграмы прадугледжвае вывучэнне

нацыянальных традыцыйных ведаў, звязаных з генетычнымі рэсурсамі; і такія даследаванні ў нашай краіне былі праведзеныя ўпершыню. З гэтай нагоды 11 кастрычніка ў Мінску ў гатэлі «Еўропа» прайшоў заключны семінар праекта. Удзел бралі прадстаўнікі НАН Беларусі, уладаў, каардынатары глабальнага праекта з Рэгіянальнага бюро ПРААН для краінаў Еўропы і СНД.

✓ **14 кастрычніка ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася прэзентацыя кнігі «Белорусская государственная академия авиации: история и перспективы развития».** Удзел бралі кіраўнікі акадэміі і ганаровыя госці. На мерапрыемстве былі прадэманстраваны выданні з

фондаў НББ пра гісторыю сусветнай і айчынай авіяцыі, пра гісторыю акадэміі авіяцыі.

✓ **15 кастрычніка ў Мастоцкай галерэі Беларт ГА «Беларускі саюз мастакоў» прайшоў адкрыццё выстаўкі акварэлі Міхаіла Няхайчыка.** Экспазіцыя прымеркаваная да 60-годдзя мастака і знаёміць з новымі творами прызнанага майстра акварэлі: беларускія пейзажы, акварэльныя аркушы з вандровак па іншых краінах.

Пабачыць працы можна да 30 кастрычніка.

✓ **16 кастрычніка Літаратурны музей Максіма Багдановіча ў рамках праекта «Я кнігу маю» запрасіў на прэзентацыю зборніка вершаў Андрэя Хадановіча «Школа травы».** У кнігу ўвайшлі новыя творы паэта,

у якіх аўтар вандруе ў прасторы і блукае ў часе, сумоўнічае з класікай і лістуецца са Святым Мікалаем, эксперыментуе ў інтымнай і філіртнае з грамадзянскай лірыкай, архівуе ўспаміны і калекцыяныя пахаваны. У вечарыне бралі ўдзел калегі аўтара, музыкі з гурта «Five – storey ensemble».

✓ **У Мастоцкай галерэі Міхася Савіцкага 16 кастрычніка адбылося адкрыццё выстаўкі працаў «Артупакоўка» студэнтаў IV курса спецыяльнасці «Графічны дызайн» Беларускай акадэміі мастацтваў.** Праект створаны вадолье вынікаў сумеснага цыкла аўтарскіх навучных курсаў дызайнера-педагага, плакатыста Руслана Найдзена і прысвечаны 100-годдзю УНОВИСА.

Выстаўка працуе па 27 кастрычніка.

Дзень добры, Ніна!

Упершыню дзень нараджэння знакамітай ураджэнкі Бярозаўскай зямлі Ніны Мацяш творча адзначаны Бярозаўскім гісторыка-краязнаўчым музеем. У яго філіяле – Галерэі мастацтваў, дзе дзейнічае выставачная экспазіцыя «Вытокі літаратурнага майстэрства», адбылася сустрэча школьнікаў горада і настаўнікаў-беларусазнаўцаў, мясцовых паэтаў, прыхільнікаў беларускага слова з мінскімі і брэсцкімі літаратарамі, якія ведалі, сябравалі з нашай славетнай зямлячкай. Трапная назва музейнай гасцёўні «Вечна поруч... Дзень добры, Ніна!» невыпадкова, гэтымі радкамі Ніна Мацяш распачынае ўласны верш – прывячэнне сябру па пярэ пасля яго адыходу ў іншасвет.

Ніна Мацяш

Дырэктар музея Таццяна Леванюк адзначыла, што музейнае мерапрыемства ў Бярозе пашырае рамкі традыцыйных паэтычных чытанняў «Бабіна лета ў Белаазёрску», якія праходзяць штогод 20 верасня менавіта ў дзень нараджэння Н. Мацяш.

Сябар паэткі Міхась Скобла зазначыў, што ўспаміны пра Н. Мацяш заўсёды светлыя і сённяшні прыгожы дзень – гэта таксама дарунак Ніны, каб было сонечна ў душах тых, хто ўдзельнічае ў літаратурнай сустрэчы, хто ўспамінае яе, хто чытае яе вершы, спявае яе песні.

Міхась Уладзіміравіч параўнаў лёс паэткі, яе чалавечую мужнасць, жыцццёлаўнасць з духоўным Эверэстам, звярнуў увагу аўдыторыі на кнігу перакладаў нашай зямлячкі французскіх аўтараў, што прадстаўлена ў экспазіцыі і аздоблена карцінамі паэткі, выкананых з птушых пераў. Н. Мацяш прыдумала новы жанр у мастацтве – перкаграфію. Мінскі госць вобразна распавёў пра падзвіжніцтва паэткі-перакладчыцы, якая ўзбагаціла беларускую культуру вялізнай бібліятэкай сваіх перакладаў твораў французскіх, польскіх, нямецкіх, украінскіх аўтараў, адзначыў далікатнасць Ніны Іосіфаўны ў абыхо-

джанні з людзьмі, з тэкстамі, якія перакладала і пісала. Міхась Уладзіміравіч захапіў юных чытачоў сваімі дзіцячымі ўспамінамі, лёгка вёў размову з імі, натхнёна чытаў вершы, свае і сваёй сяброўкі Ніны – «узорнай беларускі».

Паэт, ураджэнец вёскі Рачыца, Сяргей Амяльчук пазнаёміў прысутных са сваім літаратуразнаўча-гістарычным эсэ «Лірычны герой паэзіі Ніны Мацяш», дзе даследуе паходжанне роду Мацяш (Маціаш). Гэты твор апублікаваны ў № 10 літаратурнага альманаха «Жырандоля», які заснавала Н. Мацяш, галоўным рэдактарам якога сёння з'яўляецца наш зямляк.

Вельмі цікава экскурс-экс-пронт правёў па літаратурнай экспазіцыі і па творчасці літаратараў-бярозаўцаў паэт, журналіст, краязнаўца Мікола Пракаповіч. Асобныя словы ён знайшоў для сяброўкі Ніны, з якой яго пазнаёміў

Сустрэча з творчымі асобамі і прыгажосцю роднага слова ў музейнай гасцёўні ў дзень нараджэння Н. Мацяш запомніцца на доўга ўсім, хто памятае яе духоўны завет: «Раскры мяся найлепшым у сабе». Нам застаецца толькі імкнуцца быць падобнымі да яе.

Аля ДРАГАН,
г. Бяроза

Халакост у Беларусі: знішчэнне Дварэцкага гета

Набліжаецца 75-годдзе Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Для нашых людзей гэтая дата напоўненая асаблівым сэнсам. Гэта святая памяць аб загінулых у баях за Радзіму і бязвінна загінулых, памерлых ад ранаў у мірны час, гэта даніна павагі ветэранам.

Асабліва ўвага ў Дварэцкай сельскай бібліятэцы скіраваная на арганізацыю мерапрыемстваў па папулярнага кніг ваеннай тэматыкі. Мужнасці і самаахвярнасці беларускага народа прысвечаная выстава «Славім Вялікі Подзвіг», дзе прадстаўленыя друкаваныя выданні, навукова-папулярныя і мастацкія творы пра Вялікую Айчынную вайну. Бібліятэка займаецца пошукавай дзейнасцю, усё часцей звяртаючыся да лёсу тых, хто стаў легендай нашай Бацькаўшчыны – людзей мужных, моцных духам, спраўдзеным патрыятам роднай зямлі.

У бібліятэцы таксама сабраны матэрыял пра Дварэцкае гета. Вясною 1942 года нямецкі акупацыйны ўлады стварылі ў мястэчку Дварэц яўрэйскае гета. Агароджаны квартал гета склаў некалькі вуліцаў. Паводле загаду нямецкай адміністрацыі ўсе дварэцкія яўрэі – 400 чалавек – павінны былі на працягу двух тыдняў перасяліцца ў гета. Зона была абгароджаная калючым дротам і кругласутачна ахоўвалася. Немцы забаранялі месцоваму насельніцтву перадаваць туды прадукты. За парушэнне забароны – расстрэл. Але знаходзіліся людзі, якія ўсё ж гэта рабілі.

Спачатку ў гета быў рэжым «адкрытага тыпу»: вязням дазвалялі ўдзень выходзіць, але яны абавязкова павінны былі з'яўляцца на вярхоўную паверку. Усе працаздольныя павінны былі працаваць – пераважна на вывазцы друку з былога аэрадрома каля вёскі Васявічы. Увосень 1942 года гета перавялі на «ўзмоцнены» рэжым. Яўрэям забаранілі кантакты з мясцовым насельніцтвам. І ўсё ж некаторым вязням удалося схаватца ў мясцовых жыхароў. З пагрозаю для жыцця яўрэяў хавалі семі ў Угрыновічаў, Мінкевічаў, Кветкаў, Дарашкевічаў.

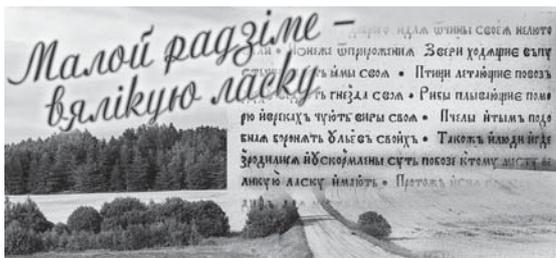
Неўзабаве ў Дварэцкае гета пачалі прывозіць яўрэяў з Польшчы, Літвы, Латвіі. Колькасць вязняў павялічылася да 3 000. Раніцай 13 снежня 1942 года канваіры на чале з Ісупавым узялі гета пад узмацненую ахову. А 9-й узначы канвой пачаў дзя-

сяткамі вывозіць вязняў на машынах. Гэтым часам з боку мястэчка Моўчадзі паказаліся чорныя ланцугі грузавікоў – гэта везлі яўрэяў з Дзераўной, Камянца, Новай Мышы, Моўчадзі. Яшчэ адна калона набліжалася з Івянца, Налібокаў, Любчы, Карэлічэў, Дзятлава. Калоны спыніліся каля вёскі Коцькі. Там жыхары Коцькаў і Дварца па загадзе акупантаў капалі траншэі-магілы. Першая траншэя была даўжынёю 60 м, шырынёю 4 м, глыбінёю 3 м. Другая мела даўжынёю 40 м, шырынёю 4 м, глыбінёю – 3 м. За два кіламетры ад Дварца была выкапаная яшчэ адна траншэя. Яе памеры: у даўжыню – 20 м, у шырыню – 4 м, у глыбіню – 3 м. Для расстрэлу прыбылі эсэсаўцы, ім памагалі паліцаі. Сялянам, якія капалі траншэі, загадалі адысці ад іх і знаходзіцца непадалёк. А 10-й гадзіне пачаўся расстрэл. Вязняў ставілі на край траншэі і стралілі зблізку. Забытыя падалі ў траншэю. Маці сваімі целама закрывалі дзяцяц. Гэта быў іх апошні мацярынскі самаахвярны клопат. Сп'янелыя ад крыві забойцы хапалі немаўлятаў і разбівалі галовы аб ствалы дрэваў, кідалі ў траншэю. Яма паступова напуўнялася целама. Грузавікі пад'язжалі адзін за другім. Крывавае бойнае доўжылася ўвесь дзень. Да палудня была запоўненая першая траншэя, за ёю – другая. Да вечава – яшчэ адна за два кіламетры ад Дварца.

Вынікам крывавай акцыі 13 снежня 1942 года, паводле архіўных звестак з нямецкіх крыніцаў і судовых працэсаў 1960 года, стала масавае забойства каля вёскі Коцькі 7 870 яўрэяў. І памяць пра жудасны падзеі ваенных часоў не згасе, яна перадаецца наступнікам.

Алена КАЗЛОВА,
бібліятэкар Дварэцкай сельскай бібліятэкі сямейнага чытання,
Дзятлаўскі раён

5 кніг – 5 манументаў памяці

(Заканчэнне. Пачатак у № 26)

Апошнім плацдармам Другой сусветнай вайны была Японія. Удзельнікі баёў на Далёкім Усходзе былі дэмабілізаваныя толькі ў 1950 г. Украінец Васіль Карпінскі і беларус Мікалай Крыварот сустрэліся і пасябравалі на Бярэзіншчыне. У гады вайны служылі ў адной арміі, ехалі на Усход у адным вагоне, ішлі стэпамі Манголіі да мяжы Кітая...

38 афіцэраў з Бярэзіншчыны знаходзіліся на франтах Вялікай Айчыннай вайны з першага і да апошняга дня. 5 з іх дайшлі да Берліна, 4 абаранялі Маскву, 3 – Ленінград, 3 удзельнічалі ў Сталінградскай, 1 – у Курскай бітвах, 3 – у разгроме Японіі, 1 – у вызваленні Кітая.

Лейтэнант Фёдар Барысевіч з в. Гарэнічы пасмяротна ўзнагароджаны ордэнам Аляксандра Неўскага – умелым камандваннем ён забяспечыў паспяховае дзеянні сваёй часткі. Мікалай Буліцкі, камандзір танкавай роты, якая фарсіравала Днепр, вызваліла Польшчу і Чэхаславакію, штурмавала Берлін, не раз знаходзіўся на вярхожым прыцэле, гарэў у танку. Толькі ў 1946 г. у званні старшага лейтэнанта з трыма ордэнамі на грудзях вярнуўся ў

Васіль Карпінскі

Мікалай Буліцкі

родную вёску Казлоў Бераг, стаў настаўнікам.

Выпускнік ваеннай акадэміі Мацвей Шмерка аддаў службе ў арміі 22 гады, у запас звольніўся ў званні падпалкоўніка. Да зорак на пагонах дадаліся 2 ордэны Чырвонай Зоркі, ордэн Айчыннай вайны 1-й ступені.

Баявы капітан Чырвонай Арміі Мікалай Міхалёў ніколі не казыраў заслугамі і ордэнамі. Дырэктар Пагосцкай школы, інтэлігент з незаплямленай рэпутацыяй, ён выкладаў гісторыю не па падручніках, гаварыў пра вайну з дрыжаннем у голасе.

Лейтэнант Міхаіл Масарноўскі, камандзір стралковага ўзвода, вывёў роту з акружэння, быў паранены – куля прайшла за сантыметр ад сэрца, беспрыгольным трапіў у палон, прайшоў лагер для савецкіх ваеннапалонных у Фінляндыі, прайшоў допыты ў СМЕРШы, 5 разоў пабываў у моргу, але выжыў.

Улёсе лейтэнанта Міхаіла Макарава пераплаліся дзве амаль несумяшчальныя прафесіі – ваеннага і будаўніка. Камандзіру мінна-сапёрнага батальёна ў гады вайны даводзілася шмат узрываць у Расіі, Украіне, Прыбалтыцы, Польшчы, Усходняй Прусіі, Германіі. Ордэн Чырвонага Сцяга малодшы сяржант атрымаў за узарваны мост праз раку Міус, што ўпадае ў Азоўскае мора, ордэн Славы – за размініраванне моста праз Дон, па якім нашыя войскі рушылі ў наступленне. Пасля вайны нашаму земляку давялося будаваць у Германіі, Беларусі, у тым ліку і ў Беразіно. Маючы 21 узнагароду, М. Макараў цвёрда засвоіў: «Лепш быць мірным будаўніком, чым салдатам».

Урадзец Беразіно Сяргей Ігнатовіч да вайны служыў у горна-кавалерыйскай дывізіі ва Узбекістане, прайшоў курсы афіцэраў у Туркменістане. У вайну камандзіру ўзвода палкавой дывізіі давялося зведзець горкі лёс вязня фашысцкага канцлагера пад № 11265. Пасля вайны гісторык па адукацыі С. Ігнатовіч стварыў у бярэзінскай ЦШ № 1 музей баявой славы. У 1970 – 1980-я гг. яго наведнікамі сталі героі вайны, іх родныя і блізкія – ураджэнцы Беларусі, Расіі, Польшчы, Кітая...

Бярэзінскі раённы цэнтр культуры, бібліятэкары і актывісты

Мацвей Шмерка

Мікалай Міхалёў

Міхаіл Масарноўскі

Міхаіл Макараў

Сяргей Ігнатовіч

ветэранскага руху ладзілі прэзентацыю гісторыка-краязнаўчых кніг з удзелам ветэранаў вайны і іх сваёку мясцовай інтэлігенцыі, прадстаўнікоў грамадскіх аб'яднанняў, моладзі прывыўнога ўзросту. Была прадстаўленая партрэтная галерэя землякоў – кавалераў ордэна Славы, Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны, выстаўка экспанатаў часоў Вялікай Айчыннай вайны, відэафільм паводле матэрыялаў гэтых выданняў.

Тамара КРУТАЛЕВІЧ, загалчык аддзела маркетынгу Бярэзінскай ЦРБ

Алея славы — героям Браслаўшчыны

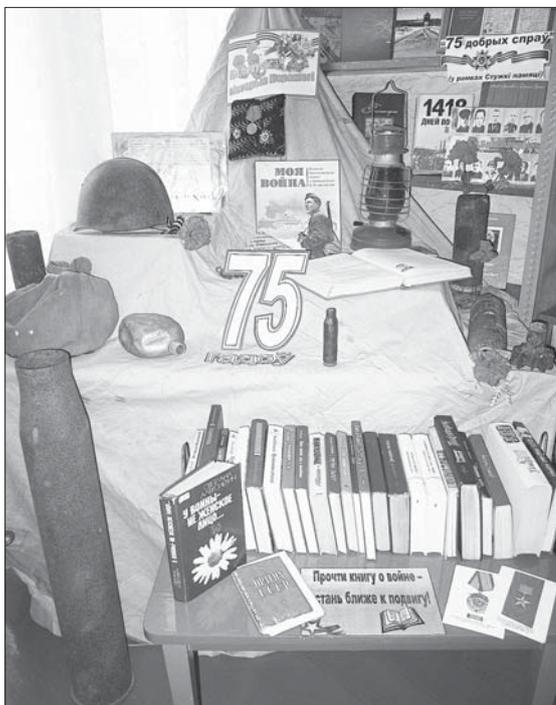
Сёлета наша краіна годна адзначыла 75-дзе вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Бібліятэкары Браслаўшчыны актыўна ўключыліся ў святкаванні. Для больш сістэмнай працы па патрыятычным выхаванні дзяцей і падлеткаў, прапаганды патрыятычных каштоўнасцяў, выхаванні павагі да гераічнага мінулага Беларусі, і Браслаўшчыны ў прыватнасці, работнікі аддзела бібліятэчнага маркетынгу распрацавалі некалькі праектаў. Гэта раённы конкурс «Радзіма. Перамога. Памяць», бібліятэчная Стужка памяці «75 добрых справаў», бібліятэчныя краязнаўчыя чытанні «Старонкі браслаўскай гісторыі», агляд-конкурс краязнаўчых дася «Нашыя землякі – наш гонар». Праект разлічаны на ўвесь год.

Сярод мерапрыемстваў – выстаўкі-інсталіцы ў рамках аб'ядленага конкурсу на лепшую выстаўку аб падзеях вайны. Ураважоўць сваім маштабам і колькасцю прадстаўленых матэрыялаў інсталіцы ў Відзавускай гарпасялковай, Ахрэмаўскай, Друеўскай і Слабодкаўскай бібліятэках.

Там праводзяцца мерапрыемствы па прапагандзе гістарычнага і гераічнага мінулага нашага краю, увекавечванні памяці загінулых у гады вайны. Гадзіны памяці, урокі мужнасці прайшлі ў студэні да Міжнароднага дня памяці ахвяраў Халакосту, у лютым успаміналі юных герояў-антыфашыстаў, у красавіку адзначаўся Міжнародны дзень вызвалення вязняў фашысцкіх канцлагераў. Вялікая праца была праведзена

ў бібліятэках да святкавання Дня Перамогі, Дня ўсенароднай памяці ахвяраў Вялікай Айчыннай вайны, Дня Незалежнасці Рэспублікі Беларусь, да 75-годдзя вызвалення Браслаўшчыны ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Да гэтых падзеяў былі прымеркаваныя патрыятычныя акцыі; у рамках Месячнікаў і Тыдняў патрыятызму і мужнасці, вахтаў Памяці адбыліся сустрэчы са сведкамі вайны, малалетнімі вязнямі, працаўнікамі тылу. Пад час валанцёрскай дзейнасці бібліятэкары разам з карыстальнікамі ўдзельнічалі ў добраўпарадкаванні месцаў пахаванняў салдатаў і партызанаў, мірных жыхароў, якія загінулі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Пад час Дэкады воінскай славы цэнтральная бібліятэка запрасіла сваіх карыстальнікаў наведаць «Алею славы герояў Браслаўшчыны», што дзейнічала на тэрыторыі Свабоднай бібліятэкі. Відзавуская гарпасялковая бібліятэка арганізавала сустрэчу пакаленняў, у якой прымалі ўдзел сябры аматарскага аб'яднання «Кругагляд» і вучні мясцовай школы. Бібліятэкары Пагапчанскай бібліятэкі рэалізавалі цікавы праект «Гераічная гісторыя Радзімы: аб чым раскажучь абеліскі». Шэраг мерапрыемстваў залічаны да іншых бібліятэках: літаратурна-музычныя кампазіцыі, гадзіны памяці і мужнасці, урокі-рэквіемы, віншавальныя дасяты, дні гістарычнай славы, дні ваеннай кнігі.

Вольга ЛЯСНЕЎСКАЯ, дырэктар Цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы Браслаўскага раёна

(Працяг. Пачатак на стар. 1)

Пад кронаю ліпы, з чырванню дуба

Пераважная частка яго творчасці звязаная з Вільняй і Віленшчынай, ён таксама дакументаваў помнікі і пейзажы іншых частак тагачаснай Польшчы. Большасць калекцыі зробленая ў 1912 – 1915 гадах, але нават пад час нямецкай акупацыі ў Другую сусветную вайну фатаграфаванне не пераставаў. У віленскім доме Я. Булгака на плошчы Э. Ажэшкі захоўвалася калекцыя з 10 тыс. фотаздымкаў, з іх прыкладна 6 тыс. – Вільні і Віленшчыны. Калекцыя амаль цалкам згарэла ў 1944 годзе. У 1915 годзе выйшаў альбом у 6-і тамах «Літва ў здымках Яна Булгака», дзе змешчана больш за 270 здымкаў: Навагрудак, Мір, Нясвіж, Свіцязь, Крэва, Вілейка, Трокі. Тут да месца згадаць Напалеона Орду: калі навукоўцы, ды і не толькі, хочучь пабачыць, як выглядалі маёнткі, касцёлы і цэрквы на нашых землях у XIX – пачатку XX стагоддзя, то абавязкова звяртаюцца як да літаграфіяў і малюнкаў Н. Орды, так і да здымкаў Я. Булгака. У 1919 – 1939 гадах фотамайстар кіраваў фатаграфічнай лабараторыяй пры факультэце мастацтваў Універсітэта Стэфана Баторыя ў Вільні. Памёр у 1950 годзе, пахаваны ў Варшаве на могілках Старых Павонзкі.

Такім чынам, у Беларусі некалькі месцаў, звязаных з творчасцю выбітнага фотамайстра. Былому маёнтку Пярэсека, сённяшняй вёсцы

Тадэвуш Стружэцкі і Святлана Давальцава

ваў свой дом – на снове дома, дзе жыла маці яго жонкі. Ад яе і даведаўся пра знакамітага «суседа».

– Калі я пачаў прыязджаць сюды, – згадвае Францішак Баляслававіч, – тут ужо не было пабудоваў. Можна было здагадацца, што засталіся падмуркі, але – ужо зарослыя кустоўям і дрэвамі, пакрытыя тоўстым слоem дэерну. Цешча распавядала, што раней ка-

рысталася «панскім» склепам. Паціху пачаў высвятляць, што за асоба валодала маёнткам, як тут было сто гадоў таму. І ўзнікла ідэя добраўпарадкаваць месца, некалькі пазначыць яго, ушанаваць Я. Булгака. На пччасце, пайшлі насустрач у Міханавіцкім сельскім Савеце, дапамагалі і некаторыя аднавіскоўцы.

Аднавіскоўцы дапамаглі і з перавозкаю валуна.

– Даведаўся, што ў Ракаве на падворку аднаго чалавека ёсць камень акурат такі вялікі, якой вялікай асобаю быў Ян Булгак, – працягвае Францішак Баляслававіч. – Не адразу распадар пагадзіўся аддаць. Хаця камень і ў нечым замінаў яму (даводзілася абрываць вакол яго), але ж – і быў своеасабліва тамтэйшай адметнасцю. Вяселлі, вандрунікі абавязкова завіталі ў двор, каб сфатаграфавалі. Ды я, відаць, знайшоў патрэбныя словы і пераканаў, што валун неабходны ў Пярэсецы, каб ушанаваць выдатную Асобу. Але ж патрэбна перавезці. З дзвюх спробаў нічога не

атрымалася. Тады падключыліся мае суседзі – Ірына і Дзмітрый, якія тут нарадзіліся, маюць у Мінску сваю фірму. З іх дапамогаю валун перехаў настала сюды.

Зноў – выпадкі? Вырашайце самі. Толькі рапавядаю так падрабязна дзеля таго, каб звярнуць увагу чытачоў: у Беларусі нямаю выдатных месцаў, многія заняпалыя, дзе нават і мясцовы люд не ведае (або ведае мала), чым жыл іх продкі, хто рушыў там дзеля росквіту краю. Не паўсоль паспявае дзяржава пазначыць адметнасць шыльдаюці памятным каменем, а тым больш – няшмат сёння людзей, якія маюць магчымасць ці жаданне хаця б мінімальнымі намаганнямі ды сродкамі парупіцца, каб увекавечыць месца, асобу, падзею. Пярэсецы і Я. Булгаку пашанцавала неверагодна! І радуе, што мясцовы ўлады ініцыятыву падтрымалі – на карце Міншчыны з’явілася новая кропка не толькі для турыстычных маршрутаў.

Хаця асаблівай рэкламы пра ўрачаснасць адкрыцця знака не было, хаця свята адбывалася не ў Мінску ці адносна вялікім паселішчы, але ж – і быў своеасабліва тамтэйшай адметнасцю. Вяселлі, вандрунікі абавязкова завіталі ў двор, каб сфатаграфавалі. Ды я, відаць, знайшоў патрэбныя словы і пераканаў, што валун неабходны ў Пярэсецы, каб ушанаваць выдатную Асобу. Але ж патрэбна перавезці. З дзвюх спробаў нічога не

атрымалася. Тады падключыліся мае суседзі – Ірына і Дзмітрый, якія тут нарадзіліся, маюць у Мінску сваю фірму. З іх дапамогаю валун перехаў настала сюды. Зноў – выпадкі? Вырашайце самі. Толькі рапавядаю так падрабязна дзеля таго, каб звярнуць увагу чытачоў: у Беларусі нямаю выдатных месцаў, многія заняпалыя, дзе нават і мясцовы люд не ведае (або ведае мала), чым жыл іх продкі, хто рушыў там дзеля росквіту краю. Не паўсоль паспявае дзяржава пазначыць адметнасць шыльдаюці памятным каменем, а тым больш – няшмат сёння людзей, якія маюць магчымасць ці жаданне хаця б мінімальнымі намаганнямі ды сродкамі парупіцца, каб увекавечыць месца, асобу, падзею. Пярэсецы і Я. Булгаку пашанцавала неверагодна! І радуе, што мясцовы ўлады ініцыятыву падтрымалі – на карце Міншчыны з’явілася новая кропка не толькі для турыстычных маршрутаў.

Леанід Лыч

З адкрыццём віншуе Ірына

каю было дадзенае скульптару В. Калясінскаму.

Далей выступілі госці – прафесар Леанід Лыч, старшыня Беларускага фонду культуры Тадэвуш Стружэцкі, паэтка, кандыдат філалагічных навук Ірына Багдановіч, старшыня Міханавіцкага сельсавета Святлана Давальцава, кіраўнік Згуртавання нашчадкаў шляхты і дваранства Ігар Чакалаў-Шыдлоўскі, краязнаўца і перакладчыца з польскай мовы Таццяна Канапацкая. Усе яны казалі пра значнасць асобы фотамастака Я. Булгака, пра неабходнасць ушаноўваць падобныя месцы, пра рухнасць фундатора Ф. Жылкі. А сябры Мінскага Сходу нашчадкаў шляхты і дваранства ўручылі В. Калясінскаму і Ф. Жылку свае ўзнагароды.

Скончылася свята пасадкаю Жылкам і Давальцавай дрэва. Акурат – на замену старадаўняй ліпе падрасце велічыня чырваналісты дуб. Потым ахвочыя змаглі пахадзіць па сядзібе прадпрымальніка, якую той засадзіў з вялікім густам і любоўю.

Уладзімір ПУЧЫНСКІ,
фота аўтара

Цегла, кафля і фоталасціны з маёнтка Булгака

Пярэсека ў Мінскім раёне непадалёк Самхвалавічаў, пашанцавала. Акурат на чарговыя ўгодкі Я. Булгака на месцы былой сядзібы адбылося ўрачыстае адкрыццё мемарыяльнага знака. Побач з рэшткамі падмурка сядзібнага дома Я. Булгака размясціўся 14-тонны валун, на якім змешчана дошка з надпісам, што тут размяшчалася першая фоталабараторыя майстра (скульптар Валерыя Калясінскі).

Добрую справу ініцыяваў і прафінансаваў прадпрымальнік Францішак Жылка. У Пярэсецы ён пабуду-

Пасадка дуба з чырвоным лісцем

Ад рэдакцыі. Карыстаючыся нагодаю, выказваем словы пччырай удзячнасці Францішку Баляслававічу, які не застаўся ўбаку ад праблемаў БФК і «Краязнаўчай газеты» і некалькі разоў выдаткоўваў немалыя грашовыя сродкі на падтрымку выдання.

Юныя літаратары Полаччыны пра малую радзіму

«Зямля бацькоў – мая зямля» – так называўся адкрыты раённы літаратурны конкурс, прысвечаны Году малой радзімы, 100-годдзю абвешчання БССР і 75-годдзю вызвалення Беларусі ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў, арганізатарамі якога выступілі Полацкі раённы Цэнтр рамёстваў і нацыянальных культур і народнае літаратурнае аб'яднанне «Надзвінне».

Юныя таленты з Полацкага раёна, гарадоў Полацка і Наваполацка праявілі вялікую цікавасць да конкурсу і актыўна дасылалі свае творы на ўдзел у ім. Конкурс праводзіўся па намінацыях «Проза» і «Паэзія», на беларускай і рускай мовах паасобку, у трох узроставых катэгорыях.

У пракнёных паэтычных і празаічных радках школьнікі і навучэнцы моладзь шчыра выказалі свае думкі і пачуцці па зададзенай тэме. Радасна за маладое пакаленне, неабаякавае да лесу сваёй краіны. Найбольш выразна прадэманстравалі любоў да малой радзімы праязкі, асабліва «беларусісты».

Вось, напрыклад, твор Анастасіі Громавай, вучаніцы 9 «Б» класа полацкай СШ № 18 імя Фэрасіні Полацкай, які хочацца прывесці цалкам.

Любімы куточак зямлі

Выйшла з цягніка і бягу знаёмай сцежкай. Да вёскі напраткі тры кіламетры, а па дарозе трэба даць круг у п'яць. Адрозна за чыгуначнай станцыяй пачынаецца невялічкі лясок. У ім немагчыма заблукаць, бо ведаю тут амаль кожнае дрэўца. Сюды летам бегаюць дзеці па чарніцы, восенькімі ранкамі спяшаюцца вясцоўцы, каб набіраць грыбоў на жаронку (так звычайна называюць яны смяжаную бульбу з грыбамі). А я люблю фатаграфавачы усю прыгажосць прыроды. Уяўляеце? Адно імгненне – і малюнак прыроды становіцца вечнасцю. А потым вечарамі гартуеш фотаздымкі і назіраеш змены параў год: зіма, вясна, лета, восень... А за акном лета.

Вось перабягаю масток праз Прудое. Гэта не рэчка, проста глыбокая канава. Калі была зусім маленькая, марыла пабудавачы каралеў і падарожнічаць па вялізным, як мне тады здавалася, водных прасторах.

Недалёка ад вёскі стары млын. Як напамінак пра маё даследаванне гэткага незвычайнага збудавання – шнар на ручэй. У п'яць гадоў я, настольная вандруйніца і шукальніца прыгодаў, звалілася тут з левіцы. Наклалі п'яць швоў.

Да бабулі ў вёску я бягу заўсёды з задавальненнем, стараючыся праводзіць тут усё вольныя дні і канікулы. Тут усё робнае і знаёмое. Я нарадзілася ў вёсцы, тут жыла да сямі гадоў. А потым бацькі вырашылі, што трэба накідаць «неперспектыўную» вёску, аддаць мяне ў самую лепшую гарадскую школу, на балныя танцы, запісаць на вакал. Яны мяне вельмі любяць і хочаць, каб я мела ў будучым модную прафесію (юрыста ці праграміста, не інакш).

Бабуля ўжо чакае мяне каля вясніцаў. Радуюцца, аж слязінкі ішчэца пацяклі па ішчаць. У нас шмат планаў: трэба выраць пустазелле, што ўзнілося ў бульбе, паліць агуркі, назбіраць травы для трусой. А потым мы пойдзем збіраць лекавыя расліны. Бабуля раскрывае сакрэты прыгатавання настояў з лекавых травяў, рэцэпты прыгатавання смачнай гарбаты з зёлак.

Я люблю зямлю і ўсё, што расце на ёй. Кожная травінка мае свой характар, раскрывае сакрэты росту. Толькі трэба навучыцца іх называць. І я навучыся. Я цвёрда вырашыла, што пасля заканчэння школы буду паступаць у сельскагаспадарчы ўніверсітэт і стану аграномам. Я хачу вярнуцца на сваю малую радзіму, у свой дом і дом маіх бацькоў і бабулі, у «неперспектыўную» вёску. І мне здаецца, неперспектыўнай яе называць ні ў якім разе нельга, бо перспектыўнасць ці неперспектыўнасць любой мясціны вызначаюць толькі людзі, якія там жывуць.

Бабуля, дачакайся мяне, калі ласка!

***

А вось урыўкі з эсэ «Зямля бацькоў – мая зямля» вучаніцы той жа школы Кацярыны Дударавай: «...для мяне дзяцінства пахне вёскай. Не верыце? А гэта так. Калі я яшчэ не хадзіла ў школу, я амаль увесь час праводзіла ў бабулі ў вёсачцы. Мама шмат працавала. Яе бясконцыя камандзіроўкі, планы і справаздачы перашкаджалі нам быць разам. Але я ні ў якім выпадку не крыўджуся, бо гэта дазволіла мне спазнаць увесь свет вясковага жыцця...»

Вёсачка мае вельмі прыгожую, на мой погляд, назву – Слабада...»

Не толькі вёсачка зачароўвае прыгажосцю, але і навакольныя мясціны. Непадальк вёскі працякае рачулка Струнка. Яна ўпадае ў Дзвіну. Летам, стомленыя пасля працы на агародзе, мы хадзілі туды купацца. Луг, які пачынаецца амаль каля хаты, запрашае палюбавацца характам кветак. Рамонкі, званочки, васількі, піжма, святаяннік... Мне больш за ўсё падобна ўдзяцца рамонкі. Узянку з гэтых кветак адчуваеш сябе прыгажуняй-нявестай... Я люблю вёску ў кожную пару года, але ўсё ж такі мне больш дападобны лета. Такое адчуванне, што лета тут бясконцае. Блакітныя рэкі, цёплае паветра з пахам спелых чарэшняў, зялёныя палі, чароўны лес... А ночку зоркі тут вялікія і здаецца, што можна да іх дакрануцца. У горадзе не так. Там яны маленькія і такія далёкія...

Кожная раніца пачыналася з ласкавага сонейка. Раніцай я любіла збегаць на луг, дзе бацька касіў траву. Паветра свежае, а незвычайны водар скошанага запаўняў усё наваколле...

А часам бабуля брала нас з сабой на могілкі. Мы прыбіралі магілы маіх прабабулі і прадзядулі, якіх, на жаль, я ніколі не бачыла, але столькі цікавага пра іх жыццё даведалася з бабуліных успамінаў.

Любіла я збіраць кветкі, купацца ў возеры, хадзіць па закінутых будынках. Але больш за ўсё гульні і забавы я любіла пытацца пра што-небудзь у бабулі. Я ўжо дакладна ведала, як трэба спытаць, каб бабуля распавяла мне якую-небудзь цікавую гісторыю пра яе дзяцінства. Яна расказала мне гісторыю кожнага закінутага будынка. Я ведала тое, што ўбачыць ужо не магла...

Усё гэта ў маім сэрцы, мне гэтага не забывць. Гэты кавалачак роднай зямлі я буду памятаць усё жыццё. Гэта мая малая радзіма».

***

А Цімафей Леднік з Наваполацка любіць свой горад за тое, што ў яго ёсць душа: «Здаецца, звычайны горад, які шмат у нашай краіне, і жыхары ў ім самыя што ні на ёсць звычайныя. Але гэта ўсё толькі на першы погляд. Пражыўшы тут нейкі час, я зразумеў, што гэты горад жывы, у яго ёсць душа. Ён, як і чалавек, мае свой лёс. Калісьці нарадзіўся, быў маленькі і слабы. З цягам часу, падрастаючы, мужней і набываў якасці сапраўднага дарослага горада. Усё жыццё яго, усе поспехі і няўдачы, усе надзеі і дасягненні цесна звязаныя з яго жыхарамі. Мабыць, яны і ёсць душа горада?»

***

Вершы пра Наваполацкі аяк прасваю малую радзіму напісалі Аляксандра Рыжанкова і Эльвіра Мурзіч. А Ульяна Яфімава так прыгожа апісала роднае Ветрына, што яе верш заняў 1-е месца на рускай мове ва ўзроставай катэгорыі 11 – 13 гадоў. На беларускай мове 1-е месца было прысуджанае вучаніцы полацкай СШ № 8 Серафіме Калтухінай за верш «Бацькаўшчына»:

Вацькаўшчыны роднай
Што ёсць даражэй?
Тут народ лагодны,
Неба прыгажэй.
Ёй і даражыце –
Край адзін такі,
Дзе сінеюць ў жыцце
Кветкі – васількі –
Бусел – птах чароўны –
Селіца штогод:
Любіць памяркоўны,
Добры наш народ.
Птушцы не патрэбны
За мяжою рай,
Леші кружыць у небе,
Дзе бацькоўскі край.

Цудоўныя вершы напісалі канкурсанты-пераможцы пра беларускую мову, родную прыроду (Валерыя Галішнікава з яслі-сада – базавай школы № 11 г. Полацка, Максім Мурашкін і Ганна Пістунювіч з Завозерскай дзіцячых сад – базавай школы Полацкага раёна).

Актыўны ўдзел у конкурсе прынялі навучэнцы Полацкага дзяржаўнага медыцынскага каледжа імя Героя Савецкага Саюза З.М. Тусналобавай-Марчанкі. У іх тры прызавыя месцы, якія занялі Анастасія Абалявіч, Яна Сінкевіч, Святлана Дырко.

Патрыятычныя пачуцці выказалі канкурсанты ў творах пра Вялікую Айчынную вайну. Нават назвы вершаў гавораць аб пачцівым, беражлівым стаўленні да ветэранаў, аб удзячнасці за мір на нашай зямлі: «Мы у них вноплатном долгу» (Эліна Дабруцкая, г. Наваполацк), «Паклон ветрану» (Вікторыя Мікуленка, г. Наваполацк), «Нашим ветэранам» (Кірыля Філіпсон, Ветрынская СШ імя Д.В. Цябута Полацкага раёна).

А навапалацкі Валерыя Смірно-ва пачала свой верш такімі радкамі: «Поклон вам ніжэй, ветэраны, // От всех живущих на земле...». У вершы «Памолімся за тых» Арсеній Супранювіч з полацкай гімназіі № 1 заклікае:

Памолімся за тых,
Хто мір абараніў,
Хто ў светлае жыццё
Нам дзверы адчыніў.

Хто падарыў блакіт,
Садоў ўзновы дым,
Хто нас прыкрыў сабой,
Загінуў маладым.

Аднадушна члены журы прысудзілі 1-е месца Глебу Мядзешку за па-майстэрску напісанае апавяданне «Я хочу жить» з Фарынаўскай дзіцячага сада – сярэдняй школы Полацкага раёна.

Асабліва эмацыянальнымі атрымаліся творы, дзе вучні пісалі пра Вялікую Айчынную вайну ў лёсе сваёй сям'і – адчуваецца, што памяць пра сваіх родных перадаецца з пакалення ў пакаленне. Як, напрыклад, у эсэ «Гісторыя прадзеда» вучня полацкай СШ № 10 імя У.М. Азіна Юрыя Крупяльніцкага ці вучаніцы наваполацкай СШ № 14 Амелі Андронавай «Мой прадедушка – герой!»

Вельмі краўнальна распавяла пра маленькага хлопчыка з іх сям'і, які загінуў героем, Ульяна Андрэйчык (СШ № 14 г. Наваполацка) у апавяданні «Он очень хотел учиться...».

Усе пераможцы мелі магчымасць прачытаць свае творы ў актавай зале Полацкага раённага Цэнтра рамёстваў і нацыянальных культурнаў ўрачыстым падзячэнні выніку конкурсу. А 33-м пераможцам Галіна Загурская, сябра Саюза пісьменнікаў Беларусі, і аўтар гэтых радкоў уручылі Дыпломны І, II, III ступеняў і сувеніры.

Шчырымі апладысмантамі сустрэла публіка кожнае выступленне юных талентаў. Гучалі таксама музычныя нумары ў выкананні дарослых і дзіцячых калектываў, а пэўны з «Надзвіння» Г. Загурская, Уладзімір Куд, Віталь Шалаеў, Пётр Вуганаў, Людміла Фёдарова правалі сваеасоблівы «майстар-клас», прачытаўшы свае вершы.

Сустрэча «Юныя таленты Полаччыны» скончылася пажаданым будучым пакаткам і праявікам шчаслівага шляху ў літаратуру, а з іх боку прагучалі падзякі за арганізацыю конкурсу і абяцанні шанаваць родную мову, абавязкова ўдзельнічаць у наступных конкурсах.

Валянціна СОПКАВА,
кіраўнік народнага літаратурнага
аб'яднання «Надзвінне»

(Закачанне.
Пачатак у № 26)

Уд удні маткі ны удны
дзяткі 'нават пры аднолька-
вых умовах бываюць розныя
вынікі': Як можна всіх удіна-
кова учыты. Навыць уд удні
маткі ны удны дзяткі.

Шчо задужэ, то нэздорово
'ва ўсім павінна быць мера':
Учытыся, канешн, трэба. Але
знаты міру, коб ны нырыста-
ратыся. Шчо задужэ, то
нэздорово.

Сустракаюцца выпадкі,
калі польскія звароты падвяр-
гаюцца ў мясцовай гаворцы
пэўным зменам, страчваюць
празрыстую этымалогію і
становяцца фразеалагічнымі
зрашчэннямі. Напрыклад, зва-
рот на святых нігды пераўтвар-
рыўся ў адпаведны фразеала-
гізм, які шырока ўжываецца ў
мясцовым маўленні ў форме
на святых мыгды з адпавед-
ным значэннем ніколі.

Гістарычны лёс цесна звя-
заў яшчэ два брацкія народы:
беларускі і ўкраінскі. Таму і ў
мясцовай фразеалогіі (хаця і
адзінакава) сустракаюцца зва-
роты, што маюць украінскія
карані. Фразеалагізм **худыты
манавыцямі** (рускія адпа-
веднікі – ходіць вокруг да
около, ходіць кругамі) мае ў
сваім складзе ўкраінскі кам-
панент **манавыці** – 'акольныя
сцежкі, непрымыя шляхі'.

З бабулінага куфэрка: прыказкі і фразеалагізмы Камянецкага раёна

Большасць фразеалагізмаў
і прыказак Камянецчыны
ўтвораны шляхам пераасэн-
савання назваў звычайных
з'яваў у жыцці тутэйшых
беларусаў.

Пнэце, як жаба на купу
'пра чалавека, які хоча дасяг-
нуць немагчымага, высільва-
ецца': Вун так хочэ вышчэ
убразованне пудучыты, пнэ-
це, як жаба на купу.

**Хоть пуд вэртюху му-
луты** 'нізкарослы чалавек':
Манін сын ны каплі ны рустэ.
Вжэ штырцацым літ, а
вун хоть пуд вэртюху му-
луты.

Уткінуты капці 'памерці'.
Сінонімы – **спрутыніты, вы-
тягнуты ногі**.

Як ду Вувчына 'вельмі да-
лёка'. Звязана з назвай вельмі
далёкай вёскі Камянецкага
раёна Воўчына. Ёсць намёк на
фразеалагізм **воўчы куток**:
Ду тэі школы дубыратыся
догво і тэжко, як ду Вувчына.
Ішлі ду Пінска – кідалі

**лупінска, ішлі з Пінска – збы-
ралі лупінска** 'пры добрых аб-
ставінах чалавек раскідаецца
тым, да чаго ў нястачы і цяж-
кай сітуацыі зноў звяртаецца'.

**Куды жабы лізты, да коня
куют – куротку лапу мае, і
тую удутнут** 'бедны, слабы
не павінен лезці туды, дзе
верхаводзяць багатыя і моцныя'.

**Ны жыныўся – вначы
тры, ужыныўся – вначы
тры** змена знешніх абставінаў
не прывяла да карэннага пе-
ралома ў справах'. Звычай-
на ўжываецца пры апісанні
чыёй-небудзь нядабрай долі,
горкіх жыццёвых справах. Звя-
зана з апісаннем анучаў, што
накручвалі на ногі беднякі,
калі абуваліся ў лапці.

**Кушіль шукае кушіля, а
торба – торбу** у жыцці кожна-
га імакнэца быць з роўнымі
да сябе: багаты водзіцца з
багатым, бедны – з бедным.

**З чужога воза хотэ сырыд
калу** 'калі карыстаешся чужым,
павінен аддаць яго нават пры

самых неспадзяваных і цяжкіх
для сябе абставінах'. Калам у
нашай мясцовасці называюць
гразь, балота.

**На чыюм вузовы ідыш,
туму і пісню спывай** 'парада
пра тое, што абавязкова трэ-
ба прыладжвацца да таго, ад
каго залежыш'.

Камянец у пачатку ХХ ст.

В. ФІЛОСАФ,
г. Брэст

Пачатак добраахвотнага вызвалення ад цвярозасці

**Гэты дзень мы памятаем з падручнікаў гісторыі як дзень уз'яд-
нання Заходняй і Усходняй Беларусі. Але гэты дзень можна назваць
адметным і таму, што з яго пачынаецца «вызваленне» нашай тэры-
торыі ад цвярозасці, у тым ліку і Ганцавіцкага раёна. Менавіта з
гэтага часу беларусы пачалі паступова, але няўхільна співацца. Аб
падзеях таго часу раскажыце самі жыхары былой Заходняй Беларусі.**

**Часта даводзіцца чуць, што, маўляў, у нас заўсёды так пілі да па-
катунку: і пры паляках, і пры саветках, і пры немцах. І мне захачелася
высветліць, ці так гэта было. Нядаўна мне ў родзе трапілі ўспаміны жы-
хароў Заходняй Беларусі, запісаныя ў 2012 годзе групай гісторыкаў
пад час экспедыцыі ўздоўж былой польска-савецкай мяжы. І ў гэтых
ўспамінах, апісваючы прыход вызваліцеляў, відавочцы тых падзей
заўсёды ўзгадваюць і тое, што прынесла з сабою Чырвоная Армія. І
меркаванні ніяк не ўпісваюцца ў карціну, якую шмат гадоў малывалі
раней. А прынесла яна галечу – бо ў крамах з паліцаў знікла абса-
лютна ўсё: запалкі, соль, прадукты харчавання, сукенкі, шкарпэткі і
нават гадзіннікі. А першае, што з'явілася на пустых паліцах крамаў,
дык гэта гарэлка – амаль увесь асартымент, які прапанавала савец-
кая ўлада. Прапаную вашай увазе некаторыя запісы вышэйзгаданых
ўспамінаў жыхароў Заходняй Беларусі.**

Вера Фёдаруна Чарнова, 1928 г.н., г. Гродна: «Бедота при-
ехала. Хлынула в эти магазинчики
остатка. Брали, покупали до осно-
вания... Что появилось в магазинах?
Подушечки, водка и чулки голубые и
коричневые с хлопком, и всё. Дальное
всё исчезло. И только кто что имел,
донашивали. И началась спекуляция...
И начались облавы. Ловят этих спеку-
лянтов. Всё на моих глазах. (...) Прода-
вали. Самогонку надо гнать. Дрожжи
продавали. Начали ловить. И они эти
дрожжи кинули в туалет. Итог – начал
туалет бушевать (смеяцца). И всё вы-
лилось на базар (Сянные рынак). Город
хотел до слёз».

Мужчына, 1930 г.н., в. Леніна:
«...Прыйшлі рускія, у кожнай дзярэўні

магазин пастроілі. Завалілі водкаю...
А яшчэ былі бочкі сыраца (спірту) (...)
Чаго яшчэ яны прывязлі нам? Чуні
рызынавыя... Пачалі ў нас мужыкі і
гарэлку гэту піць. А папярэс валам!
(смеяцца) (...) Прыйшлі рускія, ды і
ўсё. Як яны гаварылі, асвабодзілі ад
польскага ярма. Гэта таму, што на ва-
лоў ярмо надзявалі».

Генавефа Шчучка (Іватовіч), 1918 г.н., в. Дуброўшчына, Пастаўскі раён: «Як прыйшлі вызваліцелі – на-
вучылі гарэлку гнаць. Тады жартавалі,
што літовец абараняецца, за зброю
ўзяўся, а беларус за брагу – і ў кусты:
гарэлку гнаць. А як прыйшлі саветы,
нарабілася п'яніц, і зараз п'яніцы паўсюль.
А пры паляках тады было вельмі строга,
бо калі даведаюцца, прыціснуты, пры-

пільнуюць. Нават і чутак не было, каб хто
самагонку дзе меў».

Апроч таго, алкаголь пры паляках
быў даволі дарагой раскошаю, і таму
простыя сяляне не заўсёды маглі сабе
дазволіць такое задавальненне, як
гарэлка. А калі і выпівалі, дык толькі
пры вялікай нагодзе: на вяселлях,
хрэсьбінах альбо хаўтурах.

Мар'ян Бумбліс, 1926 г.н., г. Паставы: «Пры Польшчы злот – гэта
бутылка водкі. Два злотых – гэта кіла-
грам сала, два злотых – гэта кілаграм
масла... Цяпер сонца вунь ажно дзе,
а ён яшчэ пахмяляецца. Кепска пас-
ля ўчарашняга, дык сёння не пойдзе
на работу. А працавалі людзі... божа,
божа, як працавалі».

Алена Новік (Трыцкевіч), 1927 г.н., г.п. Любча: «А ў нас калі гарэлка
пайшла? У 39-м годзе. Да 39-га там
кручок быў, грам 100, такі тоненькі.
Паўлітра, чакушка 250 г і літар. Літар
гарэлкі каштаваў пуд хлеба. Пуд – гэта
16 кілаграмаў, трэба было два злотых
заплаціць. Карова каштавала 50 злотых.
Яйцо, як цяпер помню, каштавала тры
грошы летам. Ну, зімою будзе больш –
тры капейкі. І усё... людзі не пілі. На

вяселлі сядуць, дзве румкі перадаюць
адзін аднаму. Тры разы па кругу абнялі,
паблагаславілі і паехалі. Я п'яных у вёс-
цы не бачыла. П'янымі не то жанчын,
мужчын не бачыла. Ніхто не напіваўся.
А ў 39-м як пачалі гнаць гэту гарэлку...
Бацька мой не гнаў, але ўсё роўна адда-
ваў. Там не знаю сколькі, але ўсяраўно
за пуд 6 літраў ці што. Самім ужэ брага
аставалася. І гэтак усягда. А партызаны,
парцізаншчына – далей яшчэ болей
сталі гнаць, і гэта самагонка шмат губіла
і партызан, і немцаў – усіх. Бо як пана-
піваўца... А ў 39-м, як прыйшлі саветы,
усе чакалі, ажно раты паразыўлялі:
манна з неба будзе сыпацца. Ажно тая
манна горкая сыпнулася».

Часам перад вечарынай хлопцы
ўжывалі гарэлку (самагонку). Аднак
ужывалі няшмат, бо гарэлка дарага
каштавала, да таго ж лічылася непры-
стойным прыйсці на танцы на моцным
падпітку.

Любоў Уладзіміраўна Раслевіч, 1932 г.н., в. Стуканы, Глыбоцкі раён: «Выпівалі малыцы на танцах, але
чацвяртуюшкую, бутылку ўдваіх. Гэта
ж не было віна, водка баяла ж была да-
рагага, а бацька ж не даўць грошы: калі
ён прадаў пуд зярна, нада ж купіць сыну
бацінкі ці касцюм, дачка сёлета замуж
пойдзе. Болей сваю гналі з хлеба, з зяр-
на. Даўней п'янага не ўбачыш, толькі
запах пачуеш. Сколькі ён там вып'ець,
чацвяртуюшкую на дваіх – героі».

Сяргей БЛІНКОЎСКІ
(Паводле публікацый
ў газеце «Ганцавіцкі час»)

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 26

Уздоўж: 1. Бересте. 5. Мазурук. 9. Дзядзінец. 12. Двор. 13. Чорны. 17. Гора. 18. Герб. 20. Манах. 21. Герой. 23. Рэле. 27. Летпісец. 29. Харугва. 30. Кантакт.
Упоперак: 1. Балада. 2. Род. 3. Тэза. 4. Вязь. 6. Алея. 7. Рух. 8. Карбышаў. 10. Хранограф. 11. Контрфорс. 14. Слава. 15. Бегін. 16. Скамарох. 19. «Гефест». 22. Рупар. 24. Нерв. 25. Вежа. 26. Мір. 28. Два.

Кастрычнік

20 – Брадоўскі Антон Рафаілавіч (1859 – 1928), калекцыянер, музейны работнік, заснавальнік Віцебскага губернскага музея (цяпер Віцебскі абласны краязнаўчы музей) – 160 гадоў з дня нараджэння.

20 – Завіша Канстанцін Іванавіч (1904, Рагачоў – 1984), жы-вапісец – 115 гадоў з дня нараджэння.

21 – Навіцкі Уладзімір Іосіфавіч (1939, Верхнядзвінскі р-н), вучоны-гісторык, лаўрэат прэміі НАН Беларусі і Сібірскага аддзялення РАН імя акадэміка В.А. Капцюга (2003) – 80 гадоў з дня нараджэння.

22 – Беларускі дзяржаўны музей гісторыі Вялікай Айчыннай вайны (Мінск; 1944), лаўрэат спецыяльнай прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь (2015) – 75 гадоў з часу адкрыцця для наведнікаў (заснаваны 30.09.1943 г.).

22 – Жук-Грышкевіч Раіса Мікалаеўна (1919, Пружаны – 2009), дзеяч беларускай эміграцыі, пісьменніца – 100 гадоў з дня нараджэння.

23 – Лепшаў Іван Якаўлевіч (1924, Дубровенскі р-н – 2014), мовазнаўца – 95 гадоў з дня нараджэння.

24 – Смолік Аляксандр Іванавіч (1944, Вілейскі р-н), вучоны-культуролог і гісторык, педагог, стваральнік айчыннай культуралагічнай школы, аўтар манаграфіяў і падручнікаў па тэорыі, гісторыі і прыкладнай культуралогіі, працаў па гісторыі Беларусі – 75 гадоў з дня нараджэння.

25 – Мікола Гродніцкі (Мікалай Пятровіч; 1929, Рагачоўскі р-н – 2011), пісьменнік, журналіст, аўтар кніг прозы, дакументальнай аповесці, зборніка гумарыстычных аповяданняў, цыкла нарысаў аб беларускай міліцыі – 90 гадоў з дня нараджэння.

25 – Штоп Юген Аляксандравіч (1939, Ваўкавыск), дзеяч самадзейнага мастацтва, заслужаны дзеяч культуры Беларусі, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі (1982) – 80 гадоў з дня нараджэння.

26 – Белахвосцік Зоя Валыцінаўна (1959, Мінск), актрыса, педагог, заслужаная артыстка Беларусі і Рэспублікі Крым – 60 гадоў з дня нараджэння.

26 – Міхалюта Іван Францавіч (1919, Шклоўскі р-н – 2002), тэатразнаўца, заслужаны дзеяч культуры Беларусі – 100 гадоў з дня нараджэння.

26 – Мішчанчук Мікалай Іванавіч (1939 – 2012), літаратуразнаўца, крытык, паэт, аўтар і суаўтар падручнікаў для вышэйшай і сярэдняй школы – 80 гадоў з дня нараджэння.

26 – Сыс Анатоль Ціханавіч (1959, Рэчыцкі р-н – 2005), паэт, аўтар шэрагу паэтычных зборнікаў – 60 гадоў з дня нараджэння.

27 – «Беларускі час» (Мінск; 1989), газета Федэрацыі прафсаюзаў Беларусі – 30 гадоў з пачатку выдання.

28 – Ждановіч Фларыян Паўлавіч (1884, Мінск – 1937), акцёр, рэжысёр, тэатральны дзеяч, адзін з заснавальнікаў беларускага прафесійнага тэатра – 135 гадоў з дня нараджэння.

28 – Навагрудскі (Навагрудскі р-н; 1994), рэспубліканскі ландшафтны заказнік – 25 гадоў з часу стварэння.

31 – Фокштыс Тадэвуш Антонавіч (1934, Маладзечанскі р-н), акцёр, народны артыст Беларусі, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларусі (1986) – 85 гадоў з дня нараджэння.

«Па садзе восень ціха шпацыруе»

Уздоўж

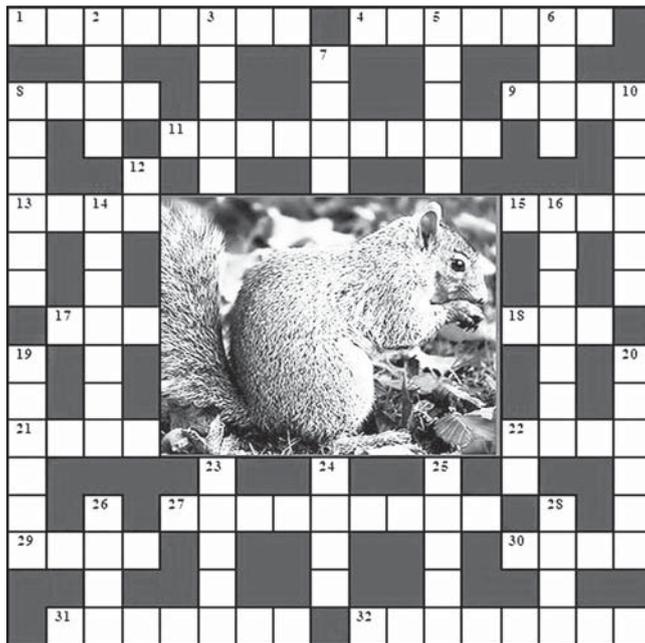
1. Пігмент раслінаў, з-за недахопу якога з надыходам восені лісце на дрэвах набывае жоўты або чырвоны колеры. **4.** Звярок атрада грызуноў, у якога ў кастрычніку лінька. **8.** «Полымем барвовым // Разгарэўся ...». З верша А. Дзеружынскага «Залатая восень». **9.** Вялікі сад з алямі, кветнікамі. **11.** Пакровы ці Трэцця ... Восеньскае свята, якое адзначалі 14 кастрычніка. **13.** Бяроза, вяз, ...; дрэвы, якія раней за ўсе іншыя губляюць восенню сваё лісце. **15.** ... вымые, а хлеб выкарміць (прык.). **17.** «Запалалі клёны, // ... стары шугае, // Між галля вавёрка // Факелам мільгае». З верша К. Герлоўскай «Залатая восень». **18.** Галоднаму хлеб навуме, а сытаму ... (прык.). **21.** Задавальненне, ахвота (перан.). **22.** Тое, што і штабель. **27.** «! ... дабрэць // У беларускую восень». З верша Максіма Танка «У беларускую восень». **29.** Нашто ..., калі ў сям'і лад (прык.). **30.** Сем седакоў – не воз, абы ... вёз (прык.). **31.** «Па садзе восень ціха шпацыруе, // Залоціць бэры шчодраю рукой. // ... павуцінкамі цыруе». З верша Т. Сямёнавай «Восень». **32.** З'явы культурнага жыцця, побыту, успрынятыя ад мінулых часоў.

Упоперак

2. Роды ў каровы, самкі лася. **3.** Валасяное покрыва на целе жывёлаў. **5.** «Ажно з гоняй Беларусі // У ... паляцелі гусі». З верша Янкі Купалы «У ...». **6.** Калі хлеба ..., дык і пад елкай рай (прык.). **7.** Стаіць у лазе на адной назе (заг.). **8.** Лепш добры ..., чым кепскае мяса (прык.). **10.** ... ў кастрычніку – быць

мяккай зіме (прыкм.). **12.** Старажытна-егіпецкі бог Сонца. **14.** Купленая рэч. **16.** Той, каму адрасаванае паштовае адпраўленне. **19.** «Усе лісточкі даўно // Вецер-сівер прызнёс, // Толькі гэты ... // Моцна к дрэву прырнёс, // Толькі гэты ...». **20.** «Ах, ...-шаптуха, // Мая павітуха!» З верша С. Валодзькі «Ці, можа, здалосся». **22.** Нота музычнай гамы. **23.** Гатунак яблыні. **24.** ... зерне пуды прыносіць (прык.). **25.** Здарэнне, эпізод. **26.** У кастрычніку і ... з дрывамі, і мужык з лапцямі (прык.). **28.** «Клёны сшыплюць пазалоту, // Разлівае восень ... // Закаханым на раманс». З верша В. Сабалеўскага «На асеннюю сталіцу».

Складў
Лявон ЦЕЛЕШ

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

ПЛОШЧА (заканчэнне артыкула).

На тэрыторыі Беларусі плошчы вядомыя са старажытнасці. У эпоху Кіеўскай Русі, з развіццём гарадскіх паселішчаў як цэнтраў рамяства і гандлю, галоўную ролю ў структуры гарадоў адыгрывалі гандлёвыя плошчы. У XV – XVI стст. яны вядомыя і ў мястэчках. У XVIII ст. у гарадах на галоўных плошчах будавалі адміністрацыйныя, гандлёвыя і культурныя будынкі, стваралася ансамблевая забудова (Варнянскі архітэктурны ансамбль, Гарадніца, Пастаўскі архітэктурны ансамбль, Полацкая парадная плошча). У канцы XVIII – пачатку XIX ст. многія бе-

Плошча Старое Места са Свята-Пакроўскай царквой у Маладзечне

ларускія гарады (Барысаў, Бабруйск, Віцебск, Мінск і інш.) былі распланаваныя паводле рэгулярнай схемы, кампазіцыйнымі восямі іх служылі галоўныя вуліцы, на перасячэнні якіх ствараліся цэнтральныя плошчы. У савецкім горадабудаўніцтве плошчы пачалі выконваць

ролю грамадскіх цэнтраў, займелі значныя памеры, вылучаюцца ансамблевасцю забудовы. У асноўным яны сфармаваныя пасля Вялікай Айчыннай вайны ў выніку аднаўлення населеных пунктаў Беларусі. На іх узведзены адміністрацыйна-грамадскія будынкі, палатны культуры, тэатры, універмагі ды інш. Пабудаваныя мемарыяльныя плошчы (Перамогі плошча ў Мінску, Перамогі плошча ў Віцебску, плошча Цырыманіялаў у Брэсцкай крэпасці-героі), выразныя ансамблі прывакзальных плошчаў (Прывакзальная плошча ў Мінску, прывакзальная плошчы ў Баранавічах, Віцебску, Гомелі і інш.), перадаходскія (перад адміністрацыйным будынкам трактарнага заводу ў Мінску і інш.). Важнымі горадабудаўнічымі ансамблямі сталі плошча Якуба Коласа ў Мінску, Савецкая плошча ў Гродне, Тэатральная плошча ў Магілёве, плошча Будаўнікоў у Наваполацку і інш.